

પ્રવચન નં. ૧૩૫, શ્લોક-૧૮૩-૧૮૫, ગાથા-૧૧૬-૧૧૭, સોમવાર, જયેષ્ઠ સુદ ૧૨,
તા.૨૬-૦૫-૧૯૮૦

‘નિયમસાર’ ૧૧૬-ગાથાનો અર્થ ચાલે છે. ફરીને લઈએ. ૧૧૬.

ટીકા :- ‘અહીં, ‘શુદ્ધ જ્ઞાનના સ્વીકારવાળાને પ્રાયશ્ચિત્ત છે’ એમ કહ્યું છે.’ મૂળ તો આખો સિદ્ધાંત ટૂંકો તો એવો છે, કે જેટલો સ્વઆશ્રય તેટલો ધર્મ અને જેટલો પરાશ્રય

તેટલો અધર્મ. આ બહુ ટૂંકુ છે. આહાહા...! ઓલું વળી પરથી ખસ અને વશ એ વળી. અહીં તો સ્વ ચૈતન્યસ્વરૂપ જે છે, જ્ઞાનાનંદ અનંતગુણનો ભંડાર, એનો જેટલો આશ્રય, તેટલો ધર્મ. અને એનાથી જેટલો પરદ્રવ્યનો આશ્રય એટલો સંસાર, એટલો અધર્મ. આમ ટૂંકી વાત છે. આહાહા...! જેને કલ્યાણ કરવું છે એણે સ્વનો આશ્રય લેવો પડશે. બીજી બધી લાખ વાત હોય. આહાહા...! ચૈતન્યમૂર્તિ, ચૈતન્યસ્વભાવી...

અહીં કહે છે ને? ‘શુદ્ધ જ્ઞાનના સ્વીકારવાળાને પ્રાયશ્ચિત્ત...’ એટલે ધર્મ. પાપના છેદનવાળો ધર્મ. આહાહા...! શુદ્ધ જ્ઞાનનો સ્વીકાર એટલે એ આશ્રય. એ જ્ઞાનસ્વભાવ ત્રિકાળ છે, એનો સ્વીકાર ને આશ્રય, એ જ પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે ધર્મ છે. આહાહા...! ‘એમ કહ્યું છે.’ ભગવાને એમ કહ્યું છે. ‘ઉત્કૃષ્ટ એવો જે વિશિષ્ટ ધર્મ...’ ઉત્કૃષ્ટ એવો ખાસ જે જ્ઞાન ધર્મ ‘તે ખરેખર પરમ બોધ છે—’ આહાહા...! એવો એનો અર્થ છે. તે ખરેખર પરમ બોધ છે. આહાહા...!

‘બોધ, જ્ઞાન અને ચિત્ત જુદા પદાર્થો નથી.’ જ્ઞાન કહો, બોધ કહો કે ચિત્ત એટલે જ્ઞાન. ચિદ જ્ઞાન. ત્રણેનો એક જ અર્થ છે. ‘આમ હોવાથી...’ આ કારણે ‘તે જ પરમધર્મી જીવને...’ આહાહા...! જેણે શુદ્ધ સ્વસ્વભાવનો સ્વીકાર કર્યો છે એવા પરમધર્મી જીવને... આહાહા...! ‘પ્રાય: ચિત્ત છે...’ એટલે કે પર્યાયમાં એકલું ચિત્ત-જ્ઞાન જ છે. જ્ઞાન, આનંદ, શાંતિ વગેરે એની પર્યાયમાં એ છે. આહાહા...! પ્રાયશ્ચિત્ત એ તો પર્યાય છે. શુદ્ધ જ્ઞાન એ તો ત્રિકાળ છે. અને સ્વીકાર થાય એ પ્રાયશ્ચિત્ત છે, એ તો પર્યાય છે.

અહીં પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે ‘પ્રકૃષ્ટપણે ચિત્ત (-જ્ઞાન)...’ એ વર્તમાન પર્યાય છે. આહાહા...! જ્ઞાનાનંદ સ્વરૂપ દેહના રજકણોથી, દેહના પરમાણુઓથી તદ્દન ભિન્ન ચૈતન્ય ભગવાન અંદર બિરાજે છે એનું જ્ઞાન, એ પ્રાયશ્ચિત્ત છે. આહાહા...! ‘પ્રકૃષ્ટપણે ચિત્ત (-જ્ઞાન) છે.’ તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે. આહાહા...! અહીં તો પરમાં દોડાદોડ (કરે અને) એમાં ધર્મ માનવો. ‘જે પરમસંયમી...’ જેનો આત્મા પોતાના સ્વમાં લીન છે. ચૈતન્ય પૂર્ણાનંદનો નાથ, તેનો સ્વીકાર કરીને તેમાં લીન છે એવા ‘પરમસંયમી એવા ચિત્તને નિત્ય ધારણ કરે છે,...’ એવા ચિત્તને એટલે એકાગ્રતા. જ્ઞાન અને બોધ જે સ્વરૂપ છે, તેની એકાગ્રતાનું તે ધ્યાન કરે છે, તે ધારણ કરે છે. આહાહા...! ‘તેને ખરેખર નિશ્ચય-પ્રાયશ્ચિત્ત છે.’ એને અંતરમાં નિર્મળાનંદની દશા (પ્રગટ થાય છે). જેને બોધ અને આવું તત્ત્વ જે છે એનો જેણે આશ્રય લીધો, એનો સ્વીકાર કર્યો એની પર્યાયમાં પ્રાયશ્ચિત્ત છે એટલે સંસારના છેદનની દશા છે. આહાહા...! આમાં બહારનું શું કરવું એ તો કાંઈ આવ્યું નહિ. અહીં તો કહે છે, કે બહાર નીકળ્યો. સ્વના આશ્રયથી બહાર જ્યાં આવ્યો, કોઈપણ.. આહાહા...! ભલે ઉપદેશમાં કે લખવામાં (આવ્યો) એ વિકલ્પ છે. પરાશ્રિત એટલો સંસાર છે. આહાહા...! ‘નિયમસાર’માં તો કહ્યું છે ને શુભજોગ એ ઘોર સંસાર છે. આહાહા...!

‘જે પરમસંયમી એવા ચિત્તને...’ એવા ચિત્તને એટલે શુદ્ધ પ્રકૃષ્ટપણે જ્ઞાન આનંદ એવા

ચિત્તને નિત્ય ધારણ કરે છે. એટલે કે આત્મા શુદ્ધ આનંદકંઠ સચ્ચિદાનંદ પ્રભુ, તેમાં નિત્ય રમે છે તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે. આહાહા...! વ્યવહારવાળાને નિશ્ચય લાગે. છતાં કહેશે, નિશ્ચય અને વ્યવહાર બેય.

‘ભાવાર્થ :- જીવ ધર્મી છે...’ એટલે વસ્તુ છે. ભગવાન ધર્મી છે, એના જ્ઞાન-દર્શન-આનંદના ધર્મને ધરનારો છે. આહાહા...! ‘અને જ્ઞાનાદિક તેના ધર્મો છે.’ જ્ઞાન, દર્શન, આનંદ, શાંતિ, સ્વચ્છતા, પ્રભુતા એ એના ગુણો-ધર્મ છે. ધર્મનો ધર્મી એ અને એ ધર્મીનો આ ધર્મ. આહાહા...! ‘પરમ ચિત્ત અથવા પરમ જ્ઞાનસ્વભાવ જીવનો ઉત્કૃષ્ટ વિશેષધર્મ છે.’ પરમ ચિત્ત અથવા પરમ જ્ઞાનસ્વભાવ એવો જીવનો ઉત્કૃષ્ટ વિશેષ ધર્મ છે. ધર્મ એટલે ધારી રાખેલો. ‘માટે સ્વભાવ-અપેક્ષાએ જીવદ્રવ્યને પ્રાયઃ ચિત્ત છે...’ સ્વભાવ અપેક્ષાએ જીવદ્રવ્યને પ્રાયઃચિત્ત છે. ‘અર્થાત્ પ્રકૃષ્ટપણે જ્ઞાન છે.’ વસ્તુ એ છે અને એનો આશ્રય કરે તો જ્ઞાન પ્રાયઃ ચિત્ત છે.

‘જે પરમસંયમી આવા ચિત્તને...’ એટલે કે જ્ઞાનસ્વભાવને શ્રદ્ધે છે. આહાહા...! દૃશ્યમાં શરીર, દેખવામાં શરીર, દેખવામાં ઇન્દ્રિયો... આહાહા...! એને છોડીને દેખનારને દેખવો, જાણનારને જાણવો એ જ જ્ઞાનસ્વભાવને શ્રદ્ધે છે. આહાહા...! ‘અને તેમાં લીન રહે છે, તેને નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે.’ આહાહા...! પ્રાયશ્ચિત્ત એટલે ધર્મ. તેને ધર્મ છે. તેને મોક્ષનો માર્ગ છે. તેને સંસારના પંથનો અંત આવવાની સ્થિતિ છે. આહાહા...!

‘[હવે ૧૧૬મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ શ્લોક કહે છે :]’

શ્લોક-૧૮૩

(શાલિની)

યઃ શુદ્ધાત્મજ્ઞાનસંભાવનાત્મા
પ્રાયશ્ચિત્તમત્ર ચાસ્ત્યેવ તસ્ય ।
નિર્ધૂતાંહઃસંહતિં તં મુનીન્દ્રં
વન્દે નિત્યં તદ્ગુણપ્રાપ્તયેઽહમ્ ॥૧૮૩॥

[શ્લોકાર્થ :-] આ લોકમાં જે (મુનીન્દ્ર) શુદ્ધાત્મજ્ઞાનની સમ્યક્ ભાવનાવંત છે, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત છે જ. જેણે પાપસમૂહને ખંખેરી નાખ્યો છે એવા તે મુનીન્દ્રને હું તેના ગુણોની પ્રાપ્તિ અર્થે નિત્ય વંદું છું. ૧૮૩.

શ્લોક-૧૮૩ ઉપર પ્રવચન

યઃ શુદ્ધાત્મજ્ઞાનસંભાવનાત્મા
 પ્રાયશ્ચિત્તમત્ર ચાસ્ત્યેવ તસ્ય ।
 નિર્ઘૂતાંહઃસંહતિં તં મુનીન્દ્રં
 વન્દે નિત્યં તદ્રુણપ્રાપ્તયેઽહમ્ ॥૧૮૩॥

ટીકાકાર ‘પદ્મપ્રભમલધારિ’ મુનિ કહે છે, કે ‘આ લોકમાં જે (મુનીન્દ્ર) શુદ્ધાત્મજ્ઞાનની સમ્યક્ ભાવનાવંત છે,...’ અહીં ભાવના આવી. શુદ્ધાત્મા જે ત્રિકાળી નિત્યાનંદ પ્રભુ, તેની સમ્યક્-સાચી ભાવનાવંત છે. આહાહા...! એટલે કે ધારી રાખ્યું છે કે આ શુદ્ધાત્મા છે, એમ નહિ. આહાહા...! એ ‘શુદ્ધાત્મજ્ઞાનની સમ્યક્...’ સાચી ભાવના છે, એકાગ્રતા છે. આત્મા આનંદસ્વરૂપ ભગવાન, એમાં જે એકાગ્રતાનો આનંદ છે... આહાહા...! તેને અહીંયાં ધર્મ અને પ્રાયશ્ચિત્ત કહે છે. આહાહા...! આ લોકોને એકાંત લાગે છે. વ્યવહાર કાંઈ આવતો નથી. પણ વ્યવહાર બધો પરાશ્રય છે. અને વ્યવહાર પરાશ્રિત છે તો બંધનું જ કારણ છે. ચાહે તો ત્રણલોકના નાથની ભક્તિ હો કે એની વાણી સાંભળતા હો પણ પરાશ્રિત છે એ બધો રાગ છે. આહાહા...! સ્વઆશ્રયે સ્વઅવલંબન, પરનું અવલંબન છોડી અને સ્વ અવલંબન કરવું એ નિશ્ચયધર્મ છે. પ્રાયશ્ચિત્ત કહો કે ધર્મ કહો. આહાહા...!

‘આ લોકમાં જે (મુનીન્દ્ર) શુદ્ધાત્મજ્ઞાનની સમ્યક્ ભાવના...’ એકલો આત્મા નથી લીધો. શુદ્ધાત્મજ્ઞાન, શુદ્ધાત્મસ્વરૂપ, એની જે ‘સમ્યક્ ભાવનાવંત છે, તેને પ્રાયશ્ચિત્ત છે જ. જેણે પાપસમૂહને ખંખેરી નાખ્યા છે...’ આહાહા...! મુનિની દશા તો અલૌકિક છે. આહાહા...! ‘જેણે પાપસમૂહને ખંખેરી નાખ્યો છે...’ એ વ્યવહારથી કથન છે. અંદર સ્વરૂપમાં રમે છે એટલે ઉદય આવતો નથી, ટળી જાય છે. ‘એવા તે મુનીન્દ્રને...’ મુનિ પોતે કહે છે કે ‘એવા તે મુનીન્દ્રને હું તેના ગુણોની પ્રાપ્તિ અર્થે...’ જુઓ! આવ્યું આમાં. ... પેલા કહેતા ને કે જુઓ! અહીંયાં ભગવાનના ગુણની લબ્ધિ માટે વંદે છે. પણ એ તો વિકલ્પ છે. વિકલ્પથી કથન છે. આહાહા...! ‘એવા તે મુનીન્દ્રને હું તેના ગુણોની પ્રાપ્તિ અર્થે...’ ભાવનામાં એ છે. પણ છે વિકલ્પ. તેને ‘નિત્ય વંદું છું.’ નિત્ય વંદું છું. આહાહા...! એનો અર્થ હું મારા સ્વરૂપમાં જ એકાગ્ર છું. આહાહા...!

‘જેણે પાપસમૂહને ખંખેરી નાખ્યો છે એવા તે મુનીન્દ્રને હું તેના ગુણોની પ્રાપ્તિ અર્થે...’ તેના જે આનંદ, શાંતિ, વીતરાગતા એવા ગુણો છે, તેની ‘પ્રાપ્તિ અર્થે હું નિત્ય વંદું છું.’ આહાહા...! નિત્ય વંદું છું એનો અર્થ શું થયો? કે મારા સ્વરૂપમાં નિત્ય એકાગ્રતા કાયમ છે. એમ એ કહે છે. બહારમાં નિત્ય વંદવા જાય તો બહારમાં વિકલ્પ જાય. નિત્ય બહાર

બીજા મુનિને વંદવાનો તો વિકલ્પ છે. આહાહા...! અહીં તો કહે છે, કે 'હું તેના ગુણોની પ્રાપ્તિ અર્થે નિત્ય...' નિત્ય મારો સ્વભાવ ભગવાનઆત્મા, તેમાં હું નિત્ય વર્તું છું, તેને વંદન કરું છું, તેનો સ્વીકાર કરીને તેમાં સ્થિર થાવ છું. એનું નામ અહીંયાં પ્રાયશ્ચિત્ત છે. આહાહા...! આમાં વ્રત ને અપવાસ કરવા એ કે દિ' આવશે? ભગવાનની ભક્તિ કરવી, પૂજા કરવી, મંદિર બનાવવા.

મુમુક્ષુ :- એ તો બની ગયા.

ઉત્તર :- બની ગયા. હજી બને છે ને? 'આઙ્કિકા'માં મોટું મંદિર બને છે. ૬૦ લાખ રૂપિયા ભેગા કર્યા છે. છતાં ત્યાં આની આ જ વાત કરી હતી. વાત કાંઈ બીજી છે નહિ. અહીં તો આ છે. પણ ત્યાં વાંચનારા છે. એક 'ઝવેરચંદભાઈ' છે. છ-સાત ભાઈઓ કરોડપતિ છે. ઘણા કરોડપતિ છે. બીજા એક 'વાલજીભાઈ'? 'વેલજીભાઈ'. 'વેલજીભાઈ' છે. સાધારણ નોકરી છે પણ છતાં ઘણો પ્રેમ અને ઘણો રસ. વાંચે તો લોકોને બહુ પસંદ પડે છે. એટલે 'આઙ્કિકા'માં અહીં જેવું ચાલે એવું ત્યાં ચાલે છે. એમ નહિ કે 'આઙ્કિકા' અનાર્થ દેશ છે એટલે... ૨૫-૩૦ વર્ષથી ચાલે છે. આહાહા...!

'એવા તે મુનીંદ્રને હું તેના ગુણોની પ્રાપ્તિ અર્થે નિત્ય વંદું છું.' ૧૧૭.

મુમુક્ષુ :- એક મુનિ બીજા મુનિને વંદે છે...

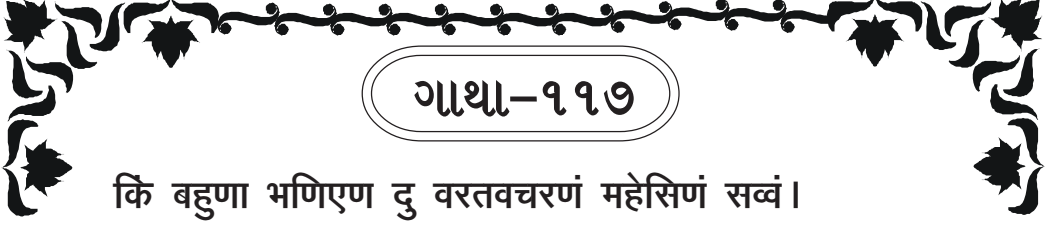
ઉત્તર :- એ વ્યવહારની વાતું. એક મુનિને બીજા મુનિને વંદન કરવા એનો અર્થ કે હું મારા સ્વરૂપમાં લીન થાઉં. એ મુનીંદ્ર અને હું મુનીંદ્ર. આહાહા...! મુનીંદ્ર પોતે જેણે આત્માને મૌનપણે રાગથી અને વિકલ્પથી પણ મૌનપણે જેણે અંદર સાધ્યો છે. આહાહા...! એમાં જે વંદન એકાગ્ર થાય એ જ વંદન છે. આહાહા...! એક ગુરુને વંદન છે, બીજા મુનિનું. આહાહા...! કેમકે એ બીજા મુનિ પણ એના સ્વભાવના ગુણનો આદર કરીને રમે છે. હું પણ સ્વભાવના ગુણનો આદર કરીને રમું છું. એટલે હું તો તેના ગુણની પ્રાપ્તિ એટલે અહીં જે ગુણ છે તેની પ્રાપ્તિને માટે નિત્ય વંદું છું. નિત્ય. એક સમય પણ ખાલી નથી. એનો અર્થ શું થયો? પરમાં જાય તો વિકલ્પ છે. આહાહા...!

મારો નાથ નિત્ય પ્રભુ ચૈતન્ય અતીન્દ્રિય જ્ઞાન અને આનંદની પ્રભુતાથી ભરેલો ભગવાન ગુણનો સાગર, સ્વભાવની શક્તિનો ભંડાર, એમાં મારું વલણ એકાગ્રતાનું છે. આહાહા...! એ જ ગુણની પ્રાપ્તિનું કારણ છે. આહાહા...! સંપ્રદાયમાં આવી વાત મળે નહિ એટલે પછી માણસોને એવું થાય કે આ કાંઈક નવો ધર્મ કાઢ્યો આણે? નવો ધર્મ (નથી).

મુમુક્ષુ :- આ તો આચાર્ય પોતે કહે છે.

ઉત્તર :- નવો ધર્મ ક્યાં છે? બાપા! આ તો અનાદિની વાત છે. શાસ્ત્ર બોલે છે કોણ આ? આહા...! વાંચ્યા નથી, સાંભળવા નથી અને સાંભળીને દરકાર કરવી નથી. પછી નિશ્ચય... નિશ્ચય... નિશ્ચયાભાસ કરીને વ્યવહાર વ્યવહાર કરો એનાથી હળવે હળવે થાશે.

આમાં પણ હમણાં આવશે. ઓલી કોર આવશે. નિશ્ચય અને વ્યવહારસ્વરૂપ પરમ તપશ્ચરણ. આવે છે ને? એનો અર્થ કરશું.

ગાથા-૧૧૭

કિં बहुणा भणिएण दु वरतवचरणं महेशिणं सव्वं ।
 पायच्छित्तं जाणह अणेयकम्माण खयहेऊ ॥११७॥
 किं बहुना भणितेन तु वरतपश्चरणं महर्षीणां सर्वम् ।
 प्रायश्चित्तं जानीह्यनेककर्मणां क्षयहेतुः ॥११७॥

इह हि परमतपश्चरणनिरतपरमजिनयोगीश्वराणां निश्चयप्रायश्चित्तम् । एवं समस्ताचरणानां परमाचरणमित्युक्तम् ।

बहुभिरसत्प्रलापैरलमलम् । पुनः सर्वं निश्चयव्यवहारात्मकपरमतपश्चरणात्मकं परमजिनयोगीनामासंसारप्रतिबद्धद्रव्यभावकर्मणां निरवशेषेण विनाशकारणं शुद्धनिश्चयप्रायश्चित्तमिति हे शिष्य त्वं जानीहि ।

બહુ કથન શું કરવું? અરે! સૌ જાણ પ્રાયશ્ચિત્ત તું,
 નાનાકરમક્ષયહેતુ ઉત્તમ તપચરણ ઋષિરાજનું. ૧૧૭.

અન્વયાર્થ :- [बहुना] બહુ [भणितेन तु] કહેવાથી [किम्] શું? [अनेककर्मणाम्] અનેક કર્મોના [क्षयहेतुः] ક્ષયનો હેતુ એવું જે [महर्षीणाम्] મહર્ષિઓનું [वरतपश्चरणम्] ઉત્તમ તપશ્ચરણ [सर्वम्] તે બધું [प्रायश्चित्तं जानीहि] પ્રાયશ્ચિત્ત જાણ.

ટીકા :- અહીં એમ કહ્યું છે કે પરમ તપશ્ચરણમાં લીન પરમજિનયોગીશ્વરોને નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે; એ રીતે નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત સમસ્ત આચરણોમાં પરમ આચરણ છે એમ કહ્યું છે.

બહુ અસત્ પ્રલાપોથી બસ થાઓ, બસ થાઓ. નિશ્ચયવ્યવહારસ્વરૂપ પરમતપશ્ચરણાત્મક એવું જે પરમ જિનયોગીઓને અનાદિ સંસારથી બંધાયેલા દ્રવ્યભાવકર્મોના નિરવશેષ વિનાશનું કારણ તે બધું શુદ્ધનિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે એમ, હે શિષ્ય! તું જાણ.

ગાથા-૧૧૭ ઉપર પ્રવચન

૧૧૭.

कि बहुणा भणिण्ण दु वरतवचरणं महसिणं सव्वं ।

पायच्छित्तं जाणह अणेयकम्माण खयहेऊ ॥११७॥

બહુ કથન શું કરવું? અરે! સૌ જાણ પ્રાયશ્ચિત્ત તું,

નાનાકરમક્ષયહેતુ ઉત્તમ તપચરણ ઋષિરાજનું. ૧૧૭.

ઋષિરાજની તપસ્યા એટલે તપન, ગુણને તપાવે-પ્રગટ કરે. ગુણની પર્યાયને પ્રગટ કરે તે કર્મના નાશનો હેતુ છે. એ તપસ્યા છે. જ્ઞાન વિના અપવાસ કરે, સમકિત વિના કરે એ બધી લાંઘણું છે, લાંઘણ. આહાહા..! અર્થ આવશે.

‘ટીકા :- અહીં એમ કહ્યું છે કે પરમ તપશ્ચરણમાં લીન...’ પરમ તપશ્ચરણની વ્યાખ્યા છે ને? એકલી તપસ્યા શબ્દ નથી. પરમ તપશ્ચરણ એટલે કે આત્માને સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર સહિત, ચારિત્રમાં પણ ઉગ્ર પુરુષાર્થ. પ્રતપન ઇત તપઃ. જેમ સોનું ગેરુથી ઓપતા શોભે છે. એમ પ્રભુ પૂર્ણ પુરુષાર્થથી ચારિત્રસહિતને પૂર્ણ પુરુષાર્થે ઓપે છે, શોભે છે, ગુણની પર્યાય વધે છે એને અહીંયાં તપસ્યા કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- આપ તો એક જ વાત કહો છો કે આત્માની સન્મુખ થા એનું નામ ધર્મ.

ઉત્તર :- પણ વાત તો એક જ કીધી. પહેલા તો કીધી. સ્વઆશ્રય ધર્મ અને પરઆશ્રય અધર્મ. વીતરાગનો આખો મહાસિદ્ધાંત. અનંત તીર્થકરોનું આ કથન. જે આત્મા વસ્તુ નિર્મળાનંદ શુદ્ધ છે તેનો જેટલો આશ્રય અને અવલંબન તેટલો ધર્મ. અને એને છોડીને જેટલો પરદ્રવ્યનો આશ્રય થાય... આહાહા..! યાહે તો અક્ષરો લખતો હોય તોપણ એ પરાવલંબી બંધનું કારણ છે. આહાહા..! ટીકા કરતા પણ બંધનું જ કારણ છે. એ વિકલ્પ છે. આહાહા..!

મુમુક્ષુ :- ટીકાનો અર્થ કરવો અને સંભાળવું ઇ?

ઉત્તર :- એ કરવો એ વિકલ્પ છે. આહાહા..! રાગ છે, બાપુ! મારગડા જુદા. મારગડા તો સમજીને અંદરમાં સમાય જાવું. બહારમાં ભપકા-બપકામાં ક્યાંય પડવું નહિ. બહારના ભપકા એની વાતમાં ક્યાંય ન પડવું. આહાહા..! કહો, ‘દેવીલાલજી’!

ભગવાન પરમાનંદમૂર્તિ, બસ! તેનો સ્વીકાર કરી, અનુભવ કરી તેમાં ઠરવું, સ્વઆશ્રયમાં રહેવું એ ધર્મ છે. જેટલો સ્વઆશ્રય છોડીને પરાશ્રય જશે, તેટલું બંધન અને આવરણ છે. એમ ત્રણકાળના તીર્થકરોનો એક અવાજ છે. આહાહા..! બહુ આકરી વાત, ભાઈ! આ બધા સૌ કરે છે ને. ચૌવિહાર કરે, વ્રત કરે, તપ કરે, સવારમાં દાતણ કરીને શમો અરિહંતાણં,

ણમો સિદ્ધાણં (બોલે), પગે લાગે. કોઈ સૂર્યને પગે લાગે. સૂર્યમાં ભગવાનની પ્રતિમા છે. સૂર્યમાં ભગવાન છે ને? આહાહા...! ‘ભરત’ ચક્રવર્તી પણ પગે લાગતા.

મુમુક્ષુ :- અહીંયાં ક્યાં દેખાય છે?

ઉત્તર :- અહીં તો દેખાય નહિ, એને દેખાય છે. એને દેખાય છે એટલું પુણ્ય અંદર લાવ્યા છે. પોતાના મહેલમાં... દેવે મહેલ બનાવ્યા. ત્યાં ઊભા ઊભા સૂર્યની અંદર દેખે. આહાહા...! એ ચર્ચા હમણા આવી છે. કે આવી વાતું તમે શું માનો છો? એવી આંખનું એટલું તેજ હોય અને એટલું ... આ તો અલૌકિક વાતું છે, બાપુ! એમાં ભરત એટલે ભગવાનના પુત્ર અને સમકિતી, જ્ઞાની ચરમશરીરી. પહેલા જ ઋષભદેવ ભગવાનના શરૂઆતમાં ભરત થયા. આહાહા...! એક તો ચક્રવર્તી અને એક સમકિતી. એની આંખના તેજ એવા હતા. અમસ્તો પણ ઇન્દ્રિયનો વિષય આવે છે ને? કે આટલું જોઈ શકે એવું આવે છે. આંખ આટલું જોઈ શકે. એટલો વિષય એને ખીલી ગયેલો છે. એમાં શું? એ કાંઈ નવી નથી. આહાહા...! આમ સૂર્ય હોય ત્યાં અંદર નજર પડે. નજરની નિર્મળતા... આહાહા...!

જેની નિર્મળતા નજરના નિધાનમાં, આત્મામાં પડી છે. ચક્રવર્તી જેવા પુરુષને એની નજરું બહારમાં ત્યાં જાય એ કાંઈ વિશેષતા નથી. આહાહા...! હમણા એની ચર્ચા ચાલી છે. કે આમ આંખને જોવે, આમ ફલાણું કરે. ભાઈ! તમારું કામ નહિ. આ તો અલૌકિક અગમ્ય વાતું છે. અગમ્ય વાતુંના મેળ શું છે એ કઠણ છે. ભાઈ! બહારથી તમારી શૈલીથી તેના તર્ક કરીને ઊભા રહેશો એ નહિ ચાલે. આહાહા...! વીતરાગની શૈલીથી જુઓ. આહાહા...! એ કહ્યું ને?

‘અહીં એમ કહ્યું છે કે પરમ તપશ્ચરણમાં લીન...’ પરમ તપશ્ચરણ. આનંદસ્વરૂપ ભગવાન. અતીન્દ્રિય આનંદના સ્વાદમાં ઉત્કૃષ્ટ સ્વાદ. આહાહા...! પ્રભુ આત્મા તો અતીન્દ્રિય આનંદનું દળ છે ને, પ્રભુ! તું એ અતીન્દ્રિય આનંદનો પિંડ છો. રાગ તો નહિ પણ અલ્પજ્ઞપણું નહિ. એવો જે પરમ અતીન્દ્રિય આનંદની મૂર્તિ પ્રભુ, એમાં જે દષ્ટિ કરીને લીન છે તે પરમ તપશ્ચરણમાં લીન કહેવાય છે. આહાહા...! કહો, આ પકડાય છે કે નહિ? આવી ઝીણી વાત છે. આ ‘કલકતા’માં ક્યાંય મળે એવું નથી. ત્યાં તો ધૂળ મળે ધૂળ.

મુમુક્ષુ :- એ પણ ભાગ્યમાં હોય તો.

ઉત્તર :- એ પુણ્ય હોય તો. પુણ્ય હોય તો પૈસા મળે. આહાહા...! ભાઈએ તો એમ કહ્યું છે ને. ‘હુકમચંદજી’. કે પૂર્વના પુણ્ય હોય તો મળે પણ એ પૈસો પોતે પાપ છે. કેમકે પરિગ્રહ છે. ચૌદ અભ્યંતર પરિગ્રહ, દસ બાહ્ય પરિગ્રહ. દસ પરિગ્રહમાં એ પૈસો છે. તો જેમ ચોવીસ પ્રકારના પરિગ્રહ પાપ છે, તો એ પૈસો એ પાપ છે. આહાહા...! મળ્યું પુણ્યથી પણ છે પાપ. આહાહા...! પર ચીજ છે ને? સ્વ ક્યાં છે એ? આહાહા...! સંપ્રદાયના આગ્રહી હોય અને પહેલાવહેલા સાંભળે એને તો એવું લાગે કે અરે...! આ શું આવું કહે છે? આ

શું કહે છે?

‘અહીં એમ કહ્યું છે કે પરમ તપશ્ચરણમાં લીન...’ પરમ તપશ્ચરણ. તપન્તે ઇતિ તપઃ. આત્મા આનંદગુણથી તપે એટલે શોભે, વધે... આહાહા...! અતીન્દ્રિય આનંદની પર્યાયમાં વૃદ્ધિ પામે એને અહીંયાં તપસ્યા કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! ‘પરમ જિનયોગીશ્વરોને...’ એવા ‘પરમ તપશ્ચરણમાં લીન પરમ જિનયોગીશ્વરોને નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે;...’ એને ખરેખર સંસારના છેદનનો ભાવ ઉત્પન્ન થયો છે. આહાહા...! ઓલો તો એમ કહે, કે ભાઈ! પચાસ હજાર અહીં ખર્યો, લાખ અહીં ખર્યો. જાવ તમારે આમ થાશે. તક્તી લગાવો કે આમણે આટલા પૈસા આપ્યા છે. નામ તો રહે. આત્મા ક્યાં રહ્યો ત્યાં? આહાહા...! ‘લક્ષ્મીચંદભાઈ’એ ત્યાં પ્રતિમા તો પ્રતિમા પધરાવી. ‘લક્ષ્મીચંદ’ નરમ માણસ છે. કરોડપતિ છે. ૭૦-૮૦ લાખ હશે. સાડા પાંચ લાખ રૂપિયા આપીને એક પ્રતિમા પધરાવી. મૂળ.. મૂળ શું કહેવાય એ? મૂળનાયક. મૂળનાયકની પ્રતિમા સાડા પાંચ લાખ. બહુ લાંબી વાત નહિ. ઓલો કહે લાખ, ઓલો કહે બે લાખ, ઓલો કહે અઢી લાખ, પાંચ લાખ, સાડા પાંચ લાખ. એવું ટૂંકુ ટચ. સાડા પાંચ લાખની એક જ પ્રતિમા, હોં! આખું મંદિર જુદું, બીજી પ્રતિમાઓ જુદી. આહાહા...!

મુમુક્ષુ :- આપ પુણ્યના વખાણ તો કરો છો.

ઉત્તર :- એ પુણ્યનું ફળ આવ્યું છે એણે આ વાપર્યું એટલી વાત કરવાની છે. એનો શુભભાવ છે. એવા પરદેશમાં પણ સાડા પાંચ લાખ આપીને, એટલો શુભભાવ છે ને? તો એ શુભભાવ કાંઈ ધર્મ નથી. એ તો ચોખ્ખી વાત છે. એ તો પરાશ્રય છે. આહાહા...!

અહીં કહે છે, કે ‘એ રીતે નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત સમસ્ત આચરણોમાં...’ આ લ્યો ઠીક. પરમ આચરણ છે એમ કહ્યું છે. ‘નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત...’ આહાહા...! વર્તમાન પર્યાય એનો સ્વામી દ્રવ્ય એને જેણે પકડ્યો છે. આહાહા...! વર્તમાન નિર્મળ પર્યાયથી જેણે પર્યાયવાન દ્રવ્યને પકડ્યો છે એમાં સ્થિર થયા છે એ નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે. સમસ્ત આચરણોમાં બધા લાખ-કરોડ આચરણ કરતા હોય પણ એમાં પરમઆચરણ આ છે એમ તીર્થકરોએ કહ્યું છે. છે? ‘એમ કહ્યું છે.’ આહાહા...!

‘બહુ અસત્ પ્રલાપોથી બસ થાઓ...’ કહે છે... આહાહા...! શું કહીએ? અસત્ જે-તે વાતું ચાલે. સ્વનો આશ્રય મૂકીને બીજી વાતું ચાલે, એવી અસત્ કલ્પનાથી શું કરીએ? આહાહા...! બસ થાઓ. અસત્ કલ્પનાથી બસ થાઓ... બસ થાઓ... અલમ્. ‘નિશ્ચયવ્યવહારસ્વરૂપ પરમતપશ્ચરણાત્મક...’ બે લાવ્યા. વ્યવહારે અપવાસાદિ છે, નિશ્ચય અંદરમાં સ્થિરતા છે. ઓલું નિમિત્તમાત્ર લીધું અને આ ઉપાદાન, શુદ્ધ ઉપાદાન લીધું. નિમિત્તનું જ્ઞાન સાથે કરાવ્યું. નિશ્ચય અને વ્યવહારસ્વરૂપ. નિશ્ચય સ્વઆશ્રય. વ્યવહારમાં પરાશ્રયનો વિકલ્પ જે આવ્યો તે. એમાં ‘પરમ તપશ્ચરણાત્મક એવું જે પરમ જિનયોગીઓને...’ આહાહા...! ખરેખર તો એ નિશ્ચય વ્યવહારનો એટલે વિકલ્પરહિત, નિર્વિકલ્પદશામાં એ લીન છે.

એ 'પરમ જિનયોગીઓને અનાદિ સંસારથી બંધાયેલા...' આહાહા...! 'દ્રવ્યભાવકર્મોના નિરવશેષ વિનાશનું કારણ...' આહાહા...! કાંઈ બાકી રાખ્યા વિના નાશનું કારણ છે. કર્મનો કોઈપણ અંશ બાકી રાખ્યા વિના, આત્માના આનંદની ઉગ્ર દશામાં રમતા... આહાહા...! એકદમ મુક્તિ (પામે) અને કર્મનો એક અંશ પણ ન રહે. નિરવશેષ-કાંઈ બાકી ન રહે. એના 'વિનાશનું કારણ...' એવા કર્મના નાશનું કારણ 'તે બધું શુદ્ધનિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે એમ, હે શિષ્ય! તું જાણ.' મુનિ પોતે કહે છે, લ્યો! 'હે શિષ્ય! તું જાણ.' આ જાણ... આ જાણ... એમ કહે છે. હે શિષ્ય! બધું મુકીને આ જાણ. એમ કહે છે. બધી વ્યવહાર-બ્યવહારની વાતું, વ્યવહારથી કાંઈ સાધન કહ્યું હોય એ બધી વાતુંમાંથી આ જાણ. કરવા જેવું આ છે અને આ જ મોક્ષનું કારણ છે. આહાહા...! 'હે શિષ્ય! તું જાણ.' શું જાણ? કે સંસારના નાશનું કારણ શુદ્ધ નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે. પહેલા બે ભેગા લીધા હતા.

'નિશ્ચયવ્યવહારસ્વરૂપ પરમતપશ્ચરણાત્મક એવું જે પરમ જિનયોગીઓને અનાદિ સંસારથી બંધાયેલાં દ્રવ્યભાવકર્મોના નિરવશેષ વિનાશનું...' બાકી રાખ્યા વિના વિનાશનું કારણ. 'તે બધું શુદ્ધનિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે...' આહાહા...! વ્યવહારને ત્યાં રાખ્યો હતો એને અહીં કાઢી નાખ્યો. વ્યવહારનું જ્ઞાન કરાવ્યું. એકલું નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત છે. 'એમ, હે શિષ્ય! તું જાણ.' આહાહા...! નવરાશ ક્યાં છે? અને નવરાશ મળે તો સંપ્રદાયમાં પકડાય ગયા હોય. આવી વાત કાને પડે તો કહે, નહિ, એ તો નિશ્ચયની વાત કરે છે, એ તો એકાંત વાત છે. એકાંત છે... એકાંત છે... જાઓ! છે તો એકાંત. નય જ એક અંશને સ્વીકારે છે. શુદ્ધ નિશ્ચયનો વિષય તો એકાંત શુદ્ધ પરમાત્મા જ છે. આહાહા...! અનેકાંતમાં પણ એકાંત સમ્યક્ એ એક નય છે. આહાહા...! સ્વરૂપની અંદર... ભલે તને દેખાતું ન હોય, પણ નથી દેખાતું એવું અંદર કોણ છે એ? નથી દેખાતું એવું કોણ કહે છે? કોણ જાણે છે? હું દેખાતો નથી એમ કોણ જાણે છે? આહાહા...! એ પોતે જાણનારો કહે છે કે હું મને જાણતો નથી. આહાહા...!

ચૈતન્યસ્વરૂપ ભગવાન આનંદનો નાથ સાગર છે એ તો. હે શિષ્ય! નિશ્ચય પ્રાયશ્ચિત્તનું સ્વરૂપ આ છે એમ જાણ. કોઈ દોષ લાગ્યો ને ગુરુ પાસે પ્રાયશ્ચિત્ત લીધું, એને કાંઈ નિશ્ચયપ્રાયશ્ચિત્ત ન જાણ. એ વ્યવહાર વચ્ચે આવે. એ છોડવા છોડવા. આહાહા...! આવી વાત છે. સંપ્રદાયમાં સાંભળવા મળે નહિ. અને આ મળે તો કહે, આ તે જૈનધર્મ આવો હશે? આપણા સંપ્રદાયમાં આવું ક્યાંય સાંભળાતું નથી. સ્થાનકવાસીમાં કહે સામાયિક કરો, પોષા કરો, પડિક્કમણા કરો એ આવે. કંદમૂળ ન ખાવા, છ પરબી બ્રહ્મચર્ય પાળવું. દેરાવાસીમાં ભક્તિ કરો, મંદિર બનાવો, જાત્રા કરો એ આવે. અહીં કહે છે કે એ બધું રાગ અને ક્રિયા સંસાર છે. આહાહા...! આકરી વાત છે.

‘[હવે આ ૧૧૭મી ગાથાની ટીકા પૂર્ણ કરતાં ટીકાકાર મુનિરાજ પાંચ શ્લોક કહે છે :]’

શ્લોક-૧૮૪

(દ્રુતવિલંબિત)

અનશનાદિતપશ્ચરણાત્મકં
સહજશુદ્ધચિદાત્મવિદામિદમ્ ।
સહજબોધકલાપરિગોચરં
સહજતત્ત્વમઘક્ષયકારણમ્ ॥૧૮૪ ॥

[શ્લોકાર્થ :-] અનશનાદિતપશ્ચરણાત્મક (અર્થાત્ સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત એટલે કે ઉગ્ર સ્વરૂપપરિણતિએ પરિણમેલું) એવું આ સહજ-શુદ્ધ-ચૈતન્યસ્વરૂપને જાણનારાઓનું ‘સહજજ્ઞાનકળાપરિગોચર સહજતત્ત્વ’^૨અઘક્ષયનું કારણ છે. ૧૮૪.

શ્લોક-૧૮૪ ઉપર પ્રવચન

અનશનાદિતપશ્ચરણાત્મકં
સહજશુદ્ધચિદાત્મવિદામિદમ્ ।
સહજબોધકલાપરિગોચરં
સહજતત્ત્વમઘક્ષયકારણમ્ ॥૧૮૪ ॥

શ્લોકાર્થ :- આહાહા...! ‘અનશનાદિતપશ્ચરણાત્મક (અર્થાત્ સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત...’ અનશનાદિતપશ્ચરણ શબ્દ લીધો. વ્યવહારનો અનશનાદિ શબ્દ લીધો. પણ એનો અર્થ. આહાહા...! ‘(અર્થાત્ સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત એટલે કે ઉગ્ર સ્વરૂપપરિણતિએ પરિણમેલું)...’ આહાહા...! ઉગ્ર સ્વરૂપપણે પરિણમેલું. પોતાનો ભગવાન અંદર આનંદનો સાગર છે એમાં ઉગ્રપણે આનંદમાં આવેલો. આહાહા...! એ આનંદના વેદનમાં એને ઢગલા પડતા હોય. આહાહા...! મુનિને પર્યાયમાં અતીન્દ્રિય આનંદના તો ગંજ પડતા હોય. આહાહા...!

૧. સહજજ્ઞાનકળાપરિગોચર = સહજ જ્ઞાનની કળા વડે સર્વ પ્રકારે જણાવાયોગ્ય
૨. અઘ = અશુદ્ધિ: દોષ; પાપ. (પાપ તેમ જ પુણ્ય બન્ને ખરેખર અઘ છે.)

કેમકે અતીન્દ્રિય આનંદનો તો સાગર છે. એમાં જે લપેટાઈ ગયો અને એકાગ્ર થયો એને અતીન્દ્રિય આનંદનો ઉગ્ર સ્વાદ આવે છે. આહાહા...!

એ ‘અનશનાદિતપશ્ચરણ...’ એટલે? ‘સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત...’ એમ. એકલો અનશન એટલે આહારનો ત્યાગ એમ નહિ. આહાહા...! ‘સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત એટલે કે ઉગ્ર સ્વરૂપપરિણતિએ પરિણમેલું એવું...’ આહાહા...! આત્માના સ્વભાવની પૂર્ણતાને દષ્ટિમાં લઈને સ્વરૂપની પરિણતિ વધાર્યે જાય છે. આહાહા...! એ સ્વરૂપ પરિણતિએ પ્રતાપરૂપ પરિણમેલું, એ અનશનમાંથી પણ કાઢેલું આ. અનશનમાં રોકાણો નથી એમ કહે છે. આહાહા...! ‘સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત એટલે ઉગ્ર સ્વરૂપપરિણતિએ પરિણમેલું...’ આહાહા...! ભગવાન ચૈતન્યસ્વરૂપ, તેના ઉગ્ર પુરુષાર્થે સ્વરૂપ પરિણતિએ પરિણમેલું. એવું આ સહજ શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ, એવું આ સ્વભાવિક શુદ્ધ ચૈતન્યસ્વરૂપ. આહાહા...! અહીં તો એકલા પ્રભુના ગુણ છે. ચૈતન્યના જ ગુણ ગાયા છે. આહાહા...! જે મહાગુણનો ભંડાર, જેમાં અનંત ગુણ ઠસોઠસ ભર્યા, એની તો વાતું નહિ અને વાતું આ બહારની દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, પૂજા, છપરબી બ્રહ્મચર્ય પાળવું, છપરબી કંદમૂળ ન ખાવા. બ્રહ્મચર્ય પાળવું... ત્યાં થઈ ગયો ધર્મ. આહાહા...! ભાઈ! એવું તો અનંતવાર કર્યું છે.

ભગવાનને અંતર દષ્ટિમાં લઈને.. આહાહા...! એમાં સ્થિર થઈને ઉગ્ર પરિણતિએ પરિણમેલો... આહાહા...! ‘એવું આ સહજ-શુદ્ધ-ચૈતન્યસ્વરૂપ...’ જોયું? એવું આ સ્વભાવિક ‘શુદ્ધ-ચૈતન્યસ્વરૂપને જાણનારાઓનું...’ આહાહા...! ‘સહજજ્ઞાનકળાપરિગોચર...’ ‘સહજજ્ઞાનકળાપરિગોચર = સહજ જ્ઞાનની કળા વડે સર્વ પ્રકારે જણાવાયોગ્ય.’ અંતર જ્ઞાનની સમ્યક્ નિર્મળ, નિર્મળ જ્ઞાનની કળા વડે જણાવા લાયક એવો જે ભગવાન ચૈતન્ય, એ કોઈ નિમિત્તથી જણાય નહિ, રાગથી જણાય નહિ, વ્યવહારથી જણાય નહિ. આહાહા...! ‘સ્વરૂપપ્રતપનરૂપે પરિણમેલું, પ્રતાપવંત એટલે કે ઉગ્ર સ્વરૂપપરિણતિએ પરિણમેલું એવું આ સહજ...’ સ્વભાવિક વસ્તુ, એના ‘શુદ્ધ-ચૈતન્યસ્વરૂપને જાણનારાઓનું સહજજ્ઞાનકળાપરિગોચર...’ આહાહા...! ‘સહજ જ્ઞાનની કળા વડે સર્વ પ્રકારે જણાવાયોગ્ય.’ બાકી કોઈ રીતે તે જણાવા યોગ્ય નથી. એ જ્ઞાનની કળા અને આનંદની કળા દ્વારા જણાવા યોગ્ય છે. બાકી કોઈ રીતે આ ભગવાન જણાય એવો છે નહિ. આહાહા...! ટીકા પણ કેટલી સરસ કરી છે! આહાહા...! શબ્દો કામ કરતા નથી એટલા આત્માના વખાણ છે. આહાહા...!

‘સહજ-શુદ્ધ-ચૈતન્યસ્વરૂપને જાણનારાઓનું સહજજ્ઞાનકળાપરિગોચર...’ સ્વભાવિક નિર્મળ જ્ઞાનથી જણાવાયોગ્ય સહજ તત્ત્વ પ્રભુ... આહાહા...! એ ‘અઘક્ષયનું કારણ છે.’ અઘ શબ્દે પુણ્ય અને પાપ બેય. નીચે અર્થ છે. ‘અઘ = અશુદ્ધિ; દોષ; પાપ. (પાપ તેમ જ પુણ્ય બન્ને ખરેખર અઘ છે.)’ આહાહા...! શુભભાવ-દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિનો શુભભાવ એ પાપ છે. આહાહા...! ‘યોગીન્દ્રદેવે’ તો કહ્યું છે, કે પુણ્યને પાપ અનુભવી કહે. ‘પાપ પાપને તો

સૌ કહે, પણ પુણ્યને અનુભવી પાપ કહે.’ અહીં તો મુનિ પોતે કહે છે, દેખો! એવું આ અઘક્ષય. અઘ એટલે પુણ્ય અને પાપ. એના ક્ષયનું કારણ... આહાહા...! સ્વરૂપમાં લીનતા તે પુણ્ય અને પાપના ક્ષયનું કારણ છે. આહાહા...! કેટલાક નવા માણસે તો સાંભળ્યું ન હોય. આ તે શું વાત છે આવી!

મુમુક્ષુ :- મહાવિદેહની વાત કરે છે.

ઉત્તર :- અહીંની વાત છે. આ આની વાત છે. મહાવિદેહની નહિ અને બીજાની નહિ. આ આત્માની (વાત છે). આહાહા...! અંદર ભગવાનઆત્મા છે. અંદર બધા ભગવાન છે. આહાહા...! વિશુદ્ધભાવનામાં તો કહ્યું ને, મન, વચન, કાયાથી ત્રણકાળ, ત્રણલોકના જીવો રહિત થઈને બધા શુદ્ધ થાઓ. બધા પરમાત્મા થાઓ. ‘દ્રવ્યસંગ્રહ’માં તો કહ્યું છે. પણ ‘સર્વવિશુદ્ધજ્ઞાન અધિકાર’માં ત્રણ ઠેકાણે કહ્યું છે. એક બંધ અધિકારને છેડે, એક સર્વવિશુદ્ધને છેડે બે ત્યાં. અને એક ‘પરમાત્મપ્રકાશ’ના છેડે. બધા ભગવાન થાઓ. પ્રભુ! તમે પૂર્ણાનંદનો નાથ છો. જેવું અમૃતસ્વરૂપ તમે છો એ રીતે થાઓ. આ ઝેરીલા પુણ્ય-પાપના ભાવને છોડી દે. આહાહા...! ‘કળશટીકા’માં એ શુભભાવને કાળો નાગ કીધો છે. શુભભાવ. અર..ર...! ભગવાનની ભક્તિ, ભગવાનનું સ્મરણ, ભગવાનના ગુણ ગાવા, કહે છે કે એ શુભભાવ ઝેર છે. ભગવાન અમૃતસ્વરૂપ છે એનાથી ઉંધો ઝેર છે. આહાહા...! આ વાત બેસવી... સાંભળવા મળે નહિ એમાં બેસે ક્યારે? આહાહા...!

‘સહજતત્ત્વ અઘક્ષયનું કારણ...’ ક્ષયનું કારણ. પાછી ભાષા જોઈ? પંચમઆરાના મુનિ છે ને? સાંભળનારને ક્ષયનું કારણ કહે છે. નાશનું કારણ, મૂળમાંથી નાશનું કારણ છે. કાળ છે એ આત્માને ક્યાં લાગુ પડે છે? આત્મા તો ભગવાન બિરાજે છે. ગમે તેવા કાળમાં હો. પૂર્ણાનંદથી બિરાજમાન (છે). એમાં હિણપ ને ઓછપ ને વિકૃતિ આવતી નથી. એને કોઈ કાળ કે બહારની પ્રતિકૂળતા એને લાગુ પડતી નથી. આહાહા...! એવા પૂર્ણ સ્વરૂપને... આહાહા...! સહજતત્ત્વને. સહજતત્ત્વ કીધું ને? પર્યાય પણ નહિ.

‘સહજતત્ત્વ અઘક્ષયનું કારણ છે.’ પછી પર્યાય થઈ તે નિર્મળ છે. પણ પર્યાયમાં સહજતત્ત્વને જાણ. ત્રિકાળી તત્ત્વ જે ભગવાન ધ્રુવ છે, નિત્યાનંદ પ્રભુ છે (તેને જાણ). આહાહા...! ચોરાશી લાખના અનંત અવતાર કર્યા, પણ એમાંથી કાંઈ હીણું થયું નથી. એની જે સમૃદ્ધિ અંદર છે. અનંતા નિગોદના ભવ કર્યા, અનંતા અનંતા કષાયના ભવ કર્યા, અનંતા તો અબજોપતિના ભવ કર્યા. પણ એ ચીજમાં કોઈ ખોડખાંપણ, પરની છાયા કાંઈ પણ અડી નથી. આહાહા...! એવો એ ભગવાનસ્વરૂપ અંદર છે. આહાહા...! હવે અહીં ખાવા બેસે એમાં દાળ સરખી ન થઈ હોય તો ઢીંચણીયું ઊડે. કોણે કર્યું આવું? હવે એને આવો આત્મા કહેવો. આહાહા...! પ્રભુ! તું આત્મા છો. આજ સમજ, કાલ સમજ, પછી સમજ. પણ આ સમજ્યા વિના જન્મના અંત આવવાના નથી. ‘લાખ વાતની વાત...’ આવે છે

ને? 'લાખ વાતની વાત નિશ્ચય ઉર આણો. છોડી જગત દ્વં-ઈંદ નિજ આતમ ધ્યાવો.' 'છ ઢાળા'માં આવે છે. આહાહા...! ૧૮૪ થયો.

શ્લોક-૧૮૫

(શાલિની)

પ્રાયશ્ચિત્તં હ્યુત્તમાનામિદં સ્યાત્
સ્વદ્રવ્યેઽસ્મિન્ ચિન્તનં ધર્મશુક્લમ્।
કર્મદ્વાતધ્વાન્તસદ્ધોધતેજો
લીનં સ્વસ્મિન્નિર્વિકારે મહિમ્નિ॥૧૮૫॥

[શ્લોકાર્થ :-] જે (પ્રાયશ્ચિત્ત) આ સ્વદ્રવ્યનું 'ધર્મ અને શુક્લરૂપ ચિંતન છે, જે કર્મસમૂહના અંધકારને નષ્ટ કરવા માટે સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી તેજ છે અને જે પોતાના નિર્વિકાર મહિમામાં લીન છે—એવું આ પ્રાયશ્ચિત્ત ખરેખર ઉત્તમ પુરુષોને હોય છે. ૧૮૫.

શ્લોક-૧૮૫ ઉપર પ્રવચન

પ્રાયશ્ચિત્તં હ્યુત્તમાનામિદં સ્યાત્
સ્વદ્રવ્યેઽસ્મિન્ ચિન્તનં ધર્મશુક્લમ્।
કર્મદ્વાતધ્વાન્તસદ્ધોધતેજો
લીનં સ્વસ્મિન્નિર્વિકારે મહિમ્નિ॥૧૮૫॥

શ્લોકાર્થ :- 'જે (પ્રાયશ્ચિત્ત) આ સ્વદ્રવ્યનું ધર્મ...' નીચે 'ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનરૂપ જે સ્વદ્રવ્યચિંતન તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે.' લ્યો! જુઓ! આવ્યું. સ્વદ્રવ્યનું ચિંતન તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે. ચિંતન એટલે એકાગ્રતા. આહાહા...! લાખ વાતની વાત, કરોડ વાતની વાત, અનંત વાતની વાત—સ્વરૂપમાં એકાગ્રતા તે ધ્યાન, તે ધર્મ. આહાહા...! 'પ્રાયશ્ચિત્ત) આ સ્વદ્રવ્યનું ધર્મ...' એટલે 'ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનરૂપ જે સ્વદ્રવ્યચિંતન તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે.' 'ધર્મ અને શુક્લરૂપ...' 'સ્વદ્રવ્યનું ધર્મ અને શુક્લરૂપ ચિંતન...' ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનરૂપ ભાવના—એકાગ્રતા.

* ધર્મધ્યાન અને શુક્લધ્યાનરૂપ જે સ્વદ્રવ્યચિંતન તે પ્રાયશ્ચિત્ત છે.

આહાહા...! ‘જે કર્મસમૂહના અંધકારને નષ્ટ કરવા...’ આહાહા...! અહીં તો ધર્મધ્યાન એને કહ્યું. ઓલા કહે ધર્મધ્યાન શુભભાવને કહીએ. આહાહા...! ધર્મધ્યાનમાં શુદ્ધતા થોડી છે. શુકલધ્યાનમાં વધારે છે. બાકી બેય શુદ્ધ છે. ધર્મધ્યાન શુદ્ધ છે એ મોક્ષમાર્ગના અધિકારમાં છે ને. ચિંતન કરે છે એ શુભ ધર્મધ્યાન. શુભ પરિણામરૂપી ધર્મધ્યાન. ધર્મ-બર્મ એ નહિ. આહાહા...!

‘સ્વદ્રવ્યનું ધર્મ અને શુકલરૂપ ચિંતન...’ ચિંતન એટલે એકાગ્રતા. ચિંતન એટલે એનો વિકલ્પ કરવો અને ચિંતા કરવી એ નહિ. આહાહા...! ‘જે કર્મસમૂહના અંધકારને નષ્ટ કરવા માટે...’ આહાહા...! ‘સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી તેજ છે...’ આહાહા...! સૂર્યનો પ્રકાશ થાય, અંધકારનો નાશ થાય. એમ ભગવાનઆત્મા સમ્યગ્જ્ઞાનનું તેજ છે. જેટલું તેજ પ્રગટે તેટલો રાગનો નાશ થઈ જાય. આહાહા...! ‘કર્મસમૂહના અંધકારને નષ્ટ કરવા માટે સમ્યગ્જ્ઞાનરૂપી તેજ છે અને જે પોતાના નિર્વિકાર મહિમામાં લીન છે—’ આહાહા...! શબ્દો ઓછા પડે છે જાણે. નિર્વિકાર—ખરેખર.. આહાહા...! ‘જે પોતાના નિર્વિકાર મહિમા...’ નિર્વિકારી વસ્તુ છે એની મહિમા, તેની મોટપ લક્ષમાં લઈને ભિન્ન થાય. એનાથી મોટું જગતમાં કોઈ નથી. પરમેશ્વર પણ એના મોટા, આના મોટા નહિ. આહાહા...! એવું સમ્યક્રૂપી તેજ ‘અને જે પોતાના નિર્વિકાર મહિમામાં લીન છે—’ જોયું? ‘એવું આ પ્રાયશ્ચિત્ત ખરેખર ઉત્તમ પુરુષોને હોય છે.’ આહાહા...!

જઘન્યને હોતું નથી. જઘન્યના બે અર્થ થાય છે. એક જઘન્ય એટલે નાનું અને એક જઘન્ય એટલે નિંદવા યોગ્ય. જઘન્યના બે અર્થ થાય છે. એક જઘન્ય એટલે નાનું અને એક જઘન્ય એટલે નિંદવા લાયક. આ જઘન્ય એટલે નિંદવા લાયક છે, છોડવાલાયક છે. આહાહા...! ‘એવું આ પ્રાયશ્ચિત્ત ખરેખર ઉત્તમ પુરુષોને હોય છે.’ આહાહા...! એ ઉત્તમ પુરુષો જેને આત્માની લગની લાગી છે અને આત્મામાં જે જામી જાય છે. આહાહા...! બહારની કોઈ ચિંતા એને છે નહિ. એવા મહાપુરુષોને આવું પ્રાયશ્ચિત્ત અને આવી સ્થિતિ હોય છે. વિશેષ કહેશે...

(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ!)